

**MONIKA
MARONOVÁ**

POSLEDNÉ
MORÉNY

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV

Edícia ____ knižnica
svetových
autorov ____zv. 17

Copyright © 2002, 2008 by S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main

www.fischerverlage.de

Translation © 2012 by Katarína Széherová

Cover design © 2012 by Dušan Babjak

Slovak edition © 2012 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava

e-mail: vsss@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Die Herausgabe dieses Werkes wurde aus Mitteln des Goethe-Instituts Bratislava gefördert

Vydanie diela finančne podporil Goetheho inštitút v Bratislave

VYDAVATEĽSTVO SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r.o.

Monika Maronová: Posledné morény

Z nemeckého originálu Monika Maron: Endmoränen, ktorý vyšiel vo vydavateľstve S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main 2002, 2008, preložila Katarína Széherová

Zodpovedná redaktorka Ingrid Skalická

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press

Prvé vydanie

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-630-4

MONIKA MARONOVÁ
POSLEDNÉ MORÉNY

MONIKA MARONOVÁ

POSLEDNÉ MORÉNY

Z nemčiny preložila
Katarína Széherová

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV

Pred tromi rokmi som prvý raz postrehla, že príchod jesene mi prináša úľavu. Možno to tak bolo už rok či dva predtým, ibaže som nepobadala, že sa niečo mení, že ja sa mením, postupne a nebadane, inak by som si tú zmenu neuvedomila, až keď už bola završená, a ja som nevedela určiť okamih jej začiatku. Naisto viem iba to, že rozlúčku s letom neprežívam s pocitom jednoznačnej straty, nevôle či dokonca bolesti najmenej tri roky. Posledné leto, na ktoré si spätne spomínam ako na obdobie bez nepohody, ktorá mi neskôr začala kaziť letné mesiace, bolo naše prvé leto v Basekove. Odvtedy uplynulo trinásť rokov. V to leto zomrela Irena. Keď ma ešte pred smrťou chcela vidieť, práve mňa, jej rodina ma nemohla nájsť. Keby sa tieto dve udalosti, Irenina smrť a kúpa vidieckeho domu, neodohrali v rovnakom čase, Irena by pre mňa zostala jednou z mnohých bývalých spolužiačok, ktoré sa nám v priateľskej spomienke pomaly vytrácajú zo života a v prípade predčasnej smrti v nás prebudia náznak úprimnej ľútosti, no najmä úľak zo smrti rovesníčky, pokiaľ smrť nenastala v dôsledku nehody, ale choroby. Takto sa Irena navždy zapísala do histórie domu a môjho

prvého a zároveň posledného leta v Basekowe, ktoré s odstupom času zaraďujem do obdobia svojej, i keď neskorej, mladosti.

V posledných rokoch Ireninho života som ju stretávala nanajvýš dva- či trikrát do roka, aj to náhodou, naposledy v jeden vlhý večer v kníhkupectve pri radnici. Zašli sme ku mne a na balkóne sme pili víno. S Irenou sme spolu chodili do školy, najprv do základnej, potom do strednej. Ona študovala slavistiku, ja germanistiku, občas sme sa zazreli na prednáškach z filozofie. V základnej škole sme sa kamarátili. Aj neskôr sme sa mali rady, no sotva sme sa stretávali. Irena bola pokrútená ako samorast, ako sa vyjadrila moja teta Ida. Z pridlhých chodidiel v ortopedických topánkach vyrastali tenké nožičky a z trupu skoro po kolena viseli chudé chlpaté ruky, lebo chrbticu medzi lopatkami mala pokrivenú a skrátenu najmenej o desať až dvanásť centimetrov. Neskôr sa jej celé príbuzenstvo zložilo na operáciu v istej západoberlínskej nemocnici. Chrbticu jej síce narovnali, no prestala rásť. Navyše musela nosiť kovovo-kožený korzet.

Keď sme sa videli naposledy, mali sme skoro štyridsať a Irena ešte vždy bývala u matky. Už sa nepamätám, o čom sme sa zhovárali. Od istého večera pred niekoľkými rokmi sme spolu hovorili dôverným, takmer intímnym tónom, akoby sme sa od čias detského kamarátstva neprestali navzájom zasväcovať do svojich tajomstiev a podieľať sa na živote tej druhej.

Aj v onen spomínaný večer sme sa určite náhodou

stretli na ulici, lebo schôdzky sme si nikdy nedávali, a ja som ju pozvala k sebe domov. Usadili sme sa v kreslách pri okne do dvora, slnko zapadalo a vrhalo do izby ružové svetlo pripomínajúce záblesky ohňa. Pili sme varené víno, ktoré nám čoskoro zaplavilo celé telo, stúplo do hlavy a vyvolalo v nás pocit blaha. Irena sa rozhovorila o svojej matke, ktorá, odkedy ovdovela, preniesla celý systém starostlivosti a kontroly na slobodnú dcéru, dokonca sťa by nedocenená manželka sa sťažuje, keď jej dcéra svojou prítomnosťou neprejavuje vďačnosť. Nad nami visela nevypovedaná otázka, prečo Irena v štyridsiatke ešte vždy žije s matkou, a s ňou aj odpoveď. Irenine veľké vypúlené oči s tenkými dlhými mihalnicami na večne zľahka zapálených viečkach bezfarebne plávali v pološere. Pri každom pohybe okolo seba šírila sladkastý puch pripomínajúci chorobu, ktorý ju sprevádza už od detstva.

Ako žiješ? opýtala som sa, teda ako sa ti žije v takom tele?

Nikdy som si nevedela predstaviť, že by som jej položila práve túto otázku, hoci som ustavične cítila, že nie je odo mňa fér, keď sa jej práve toto nespýtam. Netušila som, či kedy existoval muž, ktorý by pod vplyvom Ireninej dobromyseľnosti a láskavosti prestal vnímať jej znetvorené telo, kostnaté plecia, čo na krátkom tenkom krku niesli veľkú hlavu, mohutný hrudný kôš, narazený na panvu, budiaci dojem, že nohy vyrastajú priamo z trupu.

Irena sa mi na sekundu pozrela do očí, prenikavo, ešte dnes si spomínam na pocit, že mi videla až na dno duše. Vtedy som ten pohľad považovala za výraz statočnosti, tichej sebaobrany, a zaplavila ma obava, či som neprekročila hranicu k nevyповedateľnému.

Nemám to ľahké, odvetila Irena, je to ťažké, ale dá sa. Napokon, nestalo sa jej to náhle, napríklad pri nehode, ale s takým telom vyrástla a zavčasu pochopila, že jej nebude dopriate šťastie, ktoré mužom a ženám nadeľuje ľudská prirodzenosť. Vtedy, na strednej škole, keď sme sa medzi sebou bavili o prvých bozkoch a schôdkach, sme ju z rozhovorov jednoducho vynechávali, lebo sme predpokladali, že nikdy nebude patriť do kruhu zasvätených, vtedy, povedala Irena, jej začalo byť jasné, že sa musí pripraviť na život odlišný od nášho. Nenašla v sebe nijaké mimoriadne nadanie, nijakú záľubu, ktorou by sa odlišovala od ostatných, pokladala sa za priemerne inteligentnú, a tak sa rozhodla zvoliť si také povolanie, v ktorom by svoju chýbajúcu genialitu vyvážila zvýšenou usilovnosťou, čo by jej umožnilo dosiahnuť nadpriemerné výsledky. Vybrala si filologický smer a s cieľom zdokonaľovať získané vedomosti cestovaním a nadobúdaním skúseností si zvolila slavistiku, keďže slovanské krajiny ako jediné nepodliehali štátnemu zákazu cestovať do cudziny.

Irena rozprávala bez nadšenia, akoby tieto vety mala naformulované a teraz ich už len citovala. Ústa stiahnuté do úsmevu, ktorý odpúšťal a zároveň pro-

sil o odpustenie, spolu s rozpačitým leskom očí mali zrejme zmierniť jej slová, malo to zrejme znamenať: nie je to až také zlé, alebo: taký je život. Raz, pokračovala Irena, keď mala sedemnášť či osemnášť, postavila sa nahá pred zrkadlo a pomocou druhého zrkadla sa dlho a detailne zo všetkých strán poprezerala, prvý a posledný raz v živote. Neskôr už pohľad na vlastnú nahotu nezniešla. Nikdy sa nesprchovala, iba sa kúpala zahalená do peny, aby nemusela hľadiť na svoje neformné údy, z ktorých cez voskovú kožu ako na röntgenovej snímke presvitala smrť. Každé ráno a každý večer sa prezliekala náhlivo a so zatajeným dychom od strachu, aby nezazrela svoje nahé telo, akoby sa stalo neviditeľným, ak ho všetci, vrátane nej, prestanú vnímať.

Stmievalo sa, nad strechami horel už iba vrchný lem slnka. Zapálila som sviečky. Na Ireninej hornej pere sa ligotali kvapôčky potu. Rozopla si kostýmový kabátik, pod tenkým pulóvrcom sa črtali drobné dievčenské prsia. Od čias vysokoškolských štúdií som Irenu stretala v stále rovnakých nenápadných kostýmoch, líšiacich sa iba druhom látky, tvarom goliera a farbou, pričom farebné spektrum siahalo od béžovej po svetlozelenú. Pohľad na jej malé prsníky ma zaskočil. Dokonca ani vtedy, keď som položila indiskrétnu otázku na život v takom tele, nemyslela som na jej pohlavnosť, ale na niečo abstraktnejšie, skôr sociálne, na pocit istoty alebo pocit prijatia.

Zažila si *to* niekedy? opýtala som sa a očami, ruka-

mi aj hlasom som dávala najavo, že svoju otázku nemienim formulovať jasnejšie.

Nie, odvetila Irena, nikdy, určite by som ani nechcela, no ktovie? Nie, myslím, že by som to nechcela, za týchto okolností. V minulosti by žena ako ja možno vstúpila do kláštora. Mojm kláštorom je bohemistika, to je moja istota. Minulý týždeň sme v ústave oslavovali, tancovali sme, aj ja, každý muž si zatancoval aj so mnou.

Ten večer patrí, okrem jednotlivých výjavov zo spoločného detstva, k mojim najjasnejším spomienkam na Irenu. Keď sme sa stretli naposledy, rozprávala mi o cyste v prsníku, ktorú jej mali na druhý deň vyoperovať, bola to za ostatné dva roky už tretia či štvrtá; nepríjemné, ale neškodné, okomentovala to Irena prudkým rezignovaným hodením ruky, akoby práve vyslovené vety chcela zmiest' zo stola. Vtedy už stála vo dverách.

To je moja posledná spomienka na ňu, v každom prípade posledná, ktorú som skutočne vnímala. O rok neskôr, práve som sa presťahovala do nového bytu, som v električke stretla Ireninu sestru. Bola pribratejšia ako minule a na krku jej na čiernej zamatovej šnúrke visela ruža zo slonoviny. Snažila som sa spomenúť si, ako sa volá, pričom mi zišlo na um len to, že som dávno nevidela Irenu.

Ako sa má sestra? opýtala som sa, lebo som nevedela, čo iné by som povedala.

Električka sa zaknisala v zákrute, Irenina sestra a ja

sme do seba vrazili, takže pohľadom o mňa len zavadila, ale v hlase jej vibrovala nahromadená zlosť: Ty to nevieš, zvolala naštvane, Irena zomrela.

Spomenula som si na cystu, ale vari som mohla za cystu v Ireninom prsníku? Prečo na mňa tá žena kričí? Nie, v skutočnosti nekričala, nikto sa za nami neobzrel, ale ku mne doľahol jej krik, lebo som jej na očiach videla, že by najradšej kričala.

Chcela s tebou hovoriť, skríkla, len s tebou, hľadali sme ťa, ale odsťahovala si sa, a nikto nevedel kam. Myslela sme si, že si ušla na Západ. Boli sme dokonca na polícii, no tam takisto nič nevedeli. Chcela vidieť práve teba.

Ešte som sa neprehlásila, bývala som len pár ulíc odtiaľ. Susedia by vám boli povedali.

Nenašli sme ťa. Stále vravela, že chce s tebou hovoriť; kde je Johana, privedte mi Johanu.

Prečo ste sa nespýtali susedov?

Nikto nič nevedel. Irene sme povedali, že si na Západe. Bola si predsa jej najlepšia priateľka.

Znelo to, akoby mi šplechla do tváre: Si jej vrahyňa. Potom mi farbisto opísala, ako Irena vyzerala, keď ju naposledy videla: vychudnutá na kosť, holá lebka, veľké zuby medzi zvädnutými perami, očné polgule s dúhovkou bez lesku vydúvajúce sa z očných jamôk. Ošetrovateľ ju naposledy niesol po schodoch na rukách do sanitky ako vrece bielizne.

Neviem, koľko obrazov polomŕtvych, chradnúcich ľudí zomierajúcich na aids či rakovinu som v živote vi-

dela; stovky, tisíce, všetky splynuli do jednej prorockej metafory našej, mojej smrteľnosti bez tváre. Irenina žalostná smrť tento posledný obraz vo mne zakotvila. V hlave som dávno nosila platný obraz smrti, do ktorého sa Irenino utrpenie začlenilo. Bývalá spolužiačka mi nechýbala, mojej pozornosti dokonca ušlo, že som ju takmer rok nevidela. Až kým mi skoro cudzia žena so slonovinovou ružou na krku nešplechla do tváre, že som bola Irenina najlepšia priateľka.

Neviem už, či som sa zachovala bezcitne a takrečeno odmietla Irenino posmrtné objatie. Možno som sa dokonca ohradila: akože najlepšia priateľka? Alebo, keďže som sa cítila vinná, možno som sa bránila, že som to nevedela, čo sa rovnalo odmietnutiu; navyše ešte väčšmi by som zradila Ireninu náklonnosť, o ktorej som sa práve dozvedela; veď keď tvrdila, že som jej najlepšia priateľka, chcela vlastne povedať, že ona je moja priateľka, tajná, nenáročná a nenápadná.

Nech už som si nečakané vyhlásenie Ireninej sestry vysvetlila akokoľvek, či som uznala dôvod jej náklonnosti, alebo som začala mať pocit, že ma tlačí do kúta, na konci bilancie zostalo niečo, čo možno označiť ako pocit viny. Zostala som Irene niečo dlžná, hoci som jej nič nesľúbila ani si od nej nič nepožičala; bola to vina, ktorú som nezavinila, za ktorú som nezodpovedala, proti ktorej som sa však nemohla ohradiť, lebo Irena už nežila.

Niekoľko týždňov som na bývalú spolužiačku denne myslela. Stačilo, aby som na ulici zazrela ženu níz-

keho vzrastu alebo v bledozelenom kostýme, aby som cestovala električkou alebo míňala kníhkupectvo pri radnici, hneď som si na ňu spomenula a zároveň pocítila hrôzostrašné zvieranie v oblasti žalúdka. Jedného rána ležala v mojej posteli. Z preliačiny na poduške číhalo temeno so slabým vlasovým porastom a sotva badateľne sa hojvalo v rytme chrapľavých vzdychov, ktoré pripomínali vrčanie zvierat. Až po niekoľkých sekundách som pochopila, že hlava je obyčajný tieň a vzdychanie vzdialený zvuk elektrickej vrátačky.

Možno by Irenin duch v mojom svedomí nezaujal také desivé miesto, keby mi zároveň nelichotil pocit dôležitosti v jej živote, hoci som sa o ňu ani najmenej neusilovala. Myšlienka, že zo všetkých ľudí, ktorých poznala, si vybrala práve mňa, ma zvädzala, aby som si vykresľovala, čo asi na mne videla príjemné, ba možno obdivuhodné, a na chvíľu sa mi dokonca podarilo vidieť sa jej očami prežiarенými bezvýhradným súhlasom. V hrejivom svetle sebalásky však moja vina oťažela a moje zlyhanie sa rovnalo sebazrade, pretože dokazovalo, že v skutočnosti nie som človek, ktorého vo mne Irena videla. Tak si dnes vysvetľujem, prečo sa mi vtedy Irenin duch nečakane zjavoval v každom kúdole dymu, v každom vzore látky, hoci vzhľadom na voľný, skôr nezáväzný vzťah s ňou som svoje výčitky považovala za prehnané.

Nespomínam si, či som vtedy o Ireninej smrti povedala Achimovi. Možno bol odcestovaný, alebo sme práve mali tichú domácnosť, alebo sme o tom hovorili,

ale Achim nereagoval podľa môjho gusta. Možno ma už vtedy mal prekuknutú a vedel, že viac ako za kamarátkou smútim za svojou zneuctenou posvätnosťou; v každom prípade pri myšlienke na Irenu Achim nevystupuje ani v úlohe nemého štatistu, akoby som žila osamelo ako ona. Laura bola vtedy ešte primalá, aby som sa jej mohla zdôveriť. Mala deväť alebo desať rokov, keď Irenu stretla počas návštevy u nás. Bez okolkov si ju zvedavo premerala, pritísnutá ku mne, a nezmohla sa na slovo, hoci sa jej Irena niečo spýtala, a očividne sa jej uľavilo, keď som ju pod nejakou zámienkou poprosila, aby nás nechala osamote. Dobré si na to pamätám, lebo úprimná dcérina bezradnosť pri pohľade na nešťastný zjav našej návštevníčky mi bola trápna, aj keď Irena nemohla vedieť, že Laura je zvyčajne utárané dieťa s vrozeným citom pre takt a zdvorilosť.

Keď som sa dozvedela o Ireninej smrti, bola jeseň, za sebou som mala prvé leto v Basekowe, kde sme rok predtým kúpili dom, napoly zrúcaninu so zaplátanou strechou a znepokojivo pružiacimi podlahami. Z kachlí v rohoch izieb zostali iba hromady trosiek, z povaly udiarne visel špinavý splstnatený konský chvost, z trámu sa hompálal povraz s odborne uviazaným uzlom, akoby sa niekto vopred poistil pre prípad núdze. Poslední obyvatelia domu sa pred tromi rokmi odsťahovali do vedľajšej obce, kde po príbuznom zdedili síce menší, ale vlastný domček, zatiaľ čo tento bol obecný a oni si ho len prenajímali. Nových nájomníkov nenašli, pretože dom sa nachádzal v osade s tridsiatimi šiestimi obyvateľmi, do ktorej viedla piesková hradská, po daždi zjazdná iba po okrajoch, a z nej vyjazdená stopa po traktore končiaca sa v oráčine.

Rozhodnutie kúpiť dom padlo v priebehu niekoľkých minút. Boli sme na návšteve u Achimovho bývalého spolužiaka v čerstvo prestavanej starej horárni a prepriato nadšene sme vychvaľovali dom, zariadenie, záhradu a okolitú prírodu, ako to majitelia chalúp od návštevníkov očakávajú. Hostiteľ v našich

chválospevoch možno započul skryté želanie stať sa vlastníkom podobnej usadlosti, možno zatúžil mať v susedstve priateľov, v každom prípade nás odviezol do Basekowa, a keď sme zazreli dom obkolesený zožatými poľami a zaliaty neskutočným jesenným svetlom, zabudli sme na všetky pochybnosti, ktoré v nás ako rozumných a remeselne nezručných ľuďoch a vzhľadom na schátraný stav chalupy mali zadusiť aj najmenší zárodok myšlienky kúpiť ju. Štrnásť basekowských domov pozdĺž stúpajúcej a na kopci doprava stáčajúcej sa pieskovej hradskej nebolo z nijakého bodu cesty vidieť súčasne, takže osada nepôsobila ako skutočná osada, skôr ako náhodné zoskupenie domov, akoby nebola súčasťou skutočného sveta, ale akýmsi pozostatkom zabudnutého času, podobne ako mierne pahorky dookola sa vinúcich posledných morén. A všetko zalievalo neskutočné svetlo, ktoré sme neskôr, keď sa náš život zmenil a my sme mohli vycestovať do Toskánska, nazvali toskánske svetlo.

Náš hostiteľ vedel, že v hostinci strediskovej obce, ktorej časťou je aj Basekow, nájdeme starostu, ktorý tam každú nedeľu medzi treťou a piatou hráva karty. Za dom chcel tritisícpäťsto mariek. Keď sa s ním Achim pokúsil zjednávať, namietol, že obyčajný farebný televízor stojí šesťtisíc mariek a chalupa je predsa aj podpivničená.

Zmluvu sme uzavreli na ulici podaním rúk. U nás platí aj tlapnutie, povedal starosta, a my sme sa stali vlastníkami víkendovej chalupy, o čom sme ráno ešte

ani netušili. Nezostalo nám nič iné, len namieriť svoje zvyčajné posmešné poznámky o podobných klenotoch rodinného šťastia do vlastných radov, najmä ak sme sa od ostatných chalupárov líšili azda len záľubou v improvizácii. Každému sme ochotne ukazovali fotky zachycujúce rozličné štádiá prestavby, zisťovali sme, kto nám môže zohnať vaňu, záchodovú misu či obkladačky, odmietali sme pozvania, ak padli na víkend; prakticky zo dňa na deň sme sa premenili na objekty vlastného výsmechu, čo nám však pocit šťastia, že sa nám podarilo získať toto miesto pánu bohu za chrbtom, ani najmenej neskhalilo, práve naopak, v našich očiach rehabilitovalo nečakanú zmenu názorov.

Na leto som neprijala žiadne zákazky, hoci peniaze by sa nám zišli, a s Laurou sme sa presťahovali do Baskowa. Takmer denne sme brádzili okolité obce v nádeji, že sa nám podarí ukoristiť tu vrece vápna, tam cementu. Poštár, ktorý po vojne pracoval v meste ako murár, nám po večeroch a cez víkendy omietol dom, sused zohnal malý žeriav a vykopal žumpu. Jeho bratranec stolár opravil vchodové dvere, ktoré sme dovtedy provizórne istili reťazou, takže sme sa na noc konečne mohli zamykať. Po žatve sme si z družstevného poľa siahajúceho až po dom oddelili záhradu. Veznite si, kolko scete, povedal traktorista, rolí tu máme dost.

Celé leto mi zabralo zháňanie stavebného materiálu. Nadchýnalo ma vyslovovať slová, o ktorých existencii som dovtedy nemala potuchy: nehasené vápno, ha-